

**Smardz jadalny *Morchella esculenta*
i czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea*
w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym**

W listopadzie 1997 r. został utworzony Nadbużański Park Krajobrazowy (NPK) obejmujący 85-kilometrowy odcinek Bugu, fragmenty rzek: dolnej Narwi i Liwca oraz duże obszary leśne Puszczy Białej, Borów Łochowskich i Lasów Ceranowskich. Powierzchnia parku łącznie z otuliną wynosi 221,89 ha.

Badania mikologiczne na terenie parku dotyczyły jedynie grzybów z klas: woreczniaków (workowców) *Ascomycetes* i podstawczaków *Basidiomycetes*. Dokumentacja przyrodnicza zawiera dane o występowaniu 173 gatunków grzybów reprezentujących 95 rodzajów z 43 rodzin. Wśród nich znajdują się 3 taksony objęte ochroną całkowitą: mitrówka półwolna *Mitrophora semilibera*, smardzówka czeska *Ptychoverpa biohemica* oraz sromotnik bezwstydnny *Phallus impudicus*. Do osobliwych i rzadkich na tym terenie grzybów należą: piestrzyca kędzierzawa *Helvella lacunosa*, dziezka pomarańczowa *Aleuria aurantia*, lakownica lśniąca *Ganoderma lucidum*, gwiazdosz frędzelkowany *Geastrum fimbriatum* i czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea*.

Wiosną 1999 r. znaleziono smardza jadalnego *Morchella esculenta* (nowy gatunek dla parku) i kolejne stanowisko czarki szkarłatnej. Teren, na którym rosną oba gatunki, znajduje się na E od wsi Podgórze Gazdy. Administracyjnie należy do gminy Zaręby Kościelne, powiat Ostrów Mazowiecki.

Smardz jadalny należy do najbardziej poszukiwanych przez grzybiarzy gatunków. Duża wartość smakowa jest jedną z głównych przyczyn ginięcia tych osobliwych, wiosennych grzybów. W wielu zakątkach kraju smardze zostały już wyteplione. Proces ten dotyczy również parków narodowych, np.: smardze – stożkowaty *Morchella conica* i jadalny wyginęły w Ojcowskim Parku Narodowym (Wojewoda 1976).

Dwa zrosnięte ze sobą u podstawy owocniki smardza jadalnego znaleziono w kwietniu na wierzchołku wysokiej skarpy nad Bugiem, wśród zeszlenczonych liści. Kapelusze były wyraźnie wydłużone, o barwie ochrowej. Owocniki miały odpowiednio 12 cm i 11 cm wysokości. Miejsce, w którym rośnie omawiany gatunek nosi znamiona działalności człowieka. Świadczą o tym rosnące odroślowo (następstwo ścięcia drzew) klon zwyczajny *Acer platanoides* i lipa drobnolistna *Tilia cordata* oraz ślady po wypalaniu. Oprócz wymienionych drzew występują tu: leszczyzna *Corylus avellana*, robinia akacjowa *Robinia pseudacacia*, dziki bez

czarny *Sambucus nigra* i głóg jednoszyjkowy *Crataegus monogyna*. W ubogim gatunkowo runie rosną: czosnaczek pospolity *Alliaria petiolata*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*, fiołek leśny *Viola reichenbachiana*, kuklik pospolity *Geum urbanum*, bodziszek cuchnący *Geranium robertianum*, glistnik jaskółcze ziele *Chelidonium majus*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria* oraz trybula leśna *Anthriscus sylvestris*.

Czarka szkarłatna jest jednym z najpiękniejszych polskich grzybów. Jej charakterystyczną barwę odzwierciedla łacińska nazwa *coccinea* – szkarłatnoczerwona. Gatunek ten uchodzi za rzadki, ma nieliczne, rozproszone stanowiska w naszym kraju (Wojewoda 1993, Piątek 1994, Wilga 1996, Spałek i in. 1998).

Na terenie NPK czarka szkarłatna znana jest dotychczas z trzech miejsc. Nowe stanowisko znajduje się na wysokiej skarpie, stromo opadającej w kierunku rzeki Bug, ale już poza strefą zalewu. Grzyb ten rośnie tu w fitocenozach zboczowego łągu *Viola (odorata)-Ulmum*, tworząc dwa skupienia. Łącznie naliczono 16 owocników. W drzewostanie występują: klon zwyczajny, lipa drobnolistna, wiąz szypułkowy *Ulmus laevis* i jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*. Warstwę krzewów oprócz podrostu drzew budują: czeremcha zwyczajna *Padus avium*, dziki bez czarny i robinia akacjowa. Runo jest stosunkowo bogate w gatunki. Obok fiołka wonnego *Viola odorata*, rosną tu m. in.: czosnaczek pospolity, glistnik jaskółcze ziele, ziarnopłon wiosenny, bodziszek cuchnący, trybula leśna, kukliki: pospolity i zwisły *Geum rivale*, pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*, śmiełek darniowy *Deschampsia caespitosa*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, bluszcz kurdybanek *Glechoma hederacea*, czworolist pospolity *Paris quadrifolia* oraz pizmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina*.

Warto zaznaczyć, że oba omawiane gatunki znajdują się na Czerwonej liście grzybów... w kategorii V – Vulnerable – „narażone” (Wojewoda, Ławrynówic 1992). Ich obecność w NPK tym bardziej więc zasługuje na podkreślenie.

Michał Falkowski, Krystyna Nowicka-Falkowska

PIŚMIENNICTWO

Spałek K., Nowak S., Nowak A., Dajdok Z. 1998. Czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea* na Śląsku Opolskim. Chronmy Przyr. Ojcz. 54, 5: 82-84.

Piątek M. 1994. Chronione i rzadkie gatunki grzybów znalezione na Ziemi Tarnowskiej. Chronmy Przyr. Ojcz. 50, 5: 80-83.

Wilga M. S. 1996. *Rzadkie gatunki wielkoowocnikowych grzybów – macromycetes w rejonie Gdańska (Lasy Oliwskie)*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 52, 6: 66–78.

Wojewoda W. 1976. *Zanikanie stanowisk Macromycetes w Polsce*. Phytocoenosis 5 (3–4): 377–386.

Wojewoda W. 1993. *Szkarłatna ozdoba*. Echa Leśne 4: 28.

Wojewoda W., Ławrynowicz M. 1992. *Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.

Kolejne stanowisko czarki szkarłatnej *Sarcoscypha coccinea* w Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy)

Czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea* zaliczana jest do gatunków rzadkich. W Polsce podawana jest zaledwie z kilkunastu stanowisk (Wojewoda 1993), stąd apele przyrodników o umieszczenie jej na liście grzybów pod ochroną ścisłą; obecnie jest gatunkiem pod ochroną częściową, wymienionym na *Czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych* w kategorii „narażone” (V – Vulnerable) (Wojewoda, Ławrynowicz 1992). W okolicach Gdańska znane są dwa jej stanowiska, zlokalizowane na obszarze Lasów Oliwskich w Dolinie Radości (Wilga 1995). W czasie badań fizjograficznych prowadzonych w okolicy Mirachowa (Kaszubski Park Krajobrazowy) odnotowano inne, dotąd nieznanne stanowisko (Wilga 1998).

Podczas prac związanych z wytyczeniem ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym napotkano kolonie owocników tego grzyba w dwóch nowych miejscach (mikrobiotopach). Miejsce pierwsze położone jest w Dolinie Radości niedaleko stanowiska znanego od 1990 r. (Wilga 1995). Owocniki napotkano 5 kwietnia 1998 r., na skraju zarośli porastających brzegi dopływu Potoku Oliwskiego. Owocniki wyrosły na opadłych gałęziach drzew liściastych, prawdopodobnie klonu polnego *Acer campestre*. Przez wymienione miejsce przebiega granica projektowanego florystycznego rezerwatu przyrody – „Łąka w Dolinie Radości”. W najbliższym sąsiedztwie owocnikującej czarki napotkano kwitnące krzewy wawrzynka wilczelyko *Daphne mezereum*; w maju pojawiły się tu licznie: pierwiosnek lekarski *Primula veris* i listera jajowata *Listera ovata*, a na początku lipca zakwitł wielosił błękitny *Polemonium coeruleum*. Listę gatunków pod ochroną (ścisłą lub częściową) uzupełnia kalina koralowa *Viburnum opulus*. Z roślin nie objętych ochroną prawną warto wymienić rutewkę orlikolistną *Tha-*